

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

ZOMBORY, Erzsébet

Politikai gazdaságtan – emberközelben / Political Economics – Near People

Eredeti közlés/Original publication:

Nagyvilág, 1973, 18. évf., 9. szám, 1429–1430. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.003.619

Dátum/Date: 2019. május / May

filename: zombory_1973_recGordimer

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

ZOMBORY, Erzsébet: Politikai gazdaságtan – emberközelben / Political Economics – Near People, *AHU MATT*, 2019, **pp. 1–6. old.**, No.

000.003.619, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Közönyvtárakban / In public libraries

Megjegyzés / Note:

ellenőrzött és szerkesztett szöveg / controlled and edited text

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, könyvismertetés (Nadine Gordimer: *A Guest of Honour* (A díszvendég), Jonathan Cape, London, 1971)

African research in Hungary, book review (Nadine Gordimer: *A Guest of Honour* (A díszvendég), Jonathan Cape, London, 1971)

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-
TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC
SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/
writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian,
Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

POLITIKAI GAZDASÁGTAN – EMBERKÖZELBEN

Nadine Gordimer: *A Guest of Honour* (A díszvendég), Jonathan Cape, London, 1971.

ZOMBORY, Erzsébet

Nagyvilág, 1973, 18. évf., 9. szám, 1429–1430. old.

Nadine Gordimer-re – akinek a nevével és néhány novellájával már találkoztunk a *Nagyvilág* hasábjain – nem azért kell odafigyelni, mintha újdonságszámba menne, amit mond, vagy ahogyan mondja. A dél-afrikai író jó szemű krónikása egy olyan folyamatnak, amelyet „A volt gyarmati és függő országok helyzete” címszó alatt valamennyi politikai gazdaságtani tankönyvünk részletesen elemez; igaz, jóleső érzéssel vehetjük tudomásul, hogy érvelésünk és terminológiánk nem idegen a tények között élő szemtanú számára. Formájában sem nyújt meglepetést *A díszvendég*: a tizenkilencedik századi angol regény romantikus–realista társadalmi körképét kombinálja a graham-greeneyi politikai kalandregény eseményességével. Ami igazán megragad bennünket olvasás közben, az, hogy az író nemcsak jószemű és becsületes, hanem a liberális magatartáson messze túllépő, a szó legjobb értelmében elkötelezett ember, aki elmarasztaló vagy felmentő ítéleteit az érzelmi azonosulás és személyes meggyőződés erejével, de mindig érett morális és politikai megfontolások alapján hozza.

A díszvendég, amelyet kritikusai írói pályája csúcsának, szintézisének tartanak, összefoglalja mindazt, amiről korábban szólt: hitét az afrikai kontinens nagykorúságában és életképességében, megvetését az anakronisztikus társadalmi formákhoz görcsösen ragaszkodó élősdiak és a zavarosban halászó új-paraziták iránt, és azt a saját fehér fajtáját önkritikára kényszerítő meggyőződését, hogy a valóban jóindulatú, atyáskodó fehér liberalizmus felett is eljárt az idő.

A „díszvendég”: Bray őrnagy, az egykori tartományi felügyelő, akit a brit gyarmati hatóságok annakidején kiutasítottak Afrikából, mert támogatta a fekete függetlenségi mozgalmat. Most, hogy az afrikai ál-

lam elnyerte önállóságát, az új elnök, Mweta, Bray régi barátja, meghívja az őrnagyot, vegyen részt az ünneppsorozatban, majd felkéri, hogy dolgozza ki az ország oktatásügyi programját. Bray elfogadja a számára kialakított, bár nem személyére szabott munkakört – tudja, hogy korábbi tevékenységének elismerésül ajánlották fel, nem valószínűsíti igény kielégítésére, de segíteni akar. A „szolgálat” újrafelvétele logikus folytatása mindannak, amiért a gyarmatról távoznia kellett. Idővel azonban kénytelen felfedezni, hogy a hatalom új kezekbe került ugyan, de az emberek élete nem sokat változott. A gazdasági életet továbbra is külföldi tőke irányítja, amely a feketék nyomorúságából húz profitot; a fekete rendőrfőnök elődjének nemcsak hivatalát, módszereit is örökölte; a függetlenség pedig politikai súlyt adott az országot nyomorító törzsi rendszer érdekellentéteinek. Bray hiába érzi magát kívülállóknak (még fizikai értelemben is: állandóan tudatában van annak, hogy „nagydarab, rózsaszín ember”), hiába tartaná beavatkozási kísérleteit jogtalanoknak, a „fehér ember atyáskodásának”, képtelen megmaradni a semleges szemlélő posztján. Felveszi a kapcsolatot az ellenzékkel, és miután lojális-naiv „békéltető tárgyalásai” kudarcba fulladnak, vállalja a politikai, majd a fegyveres harcot is. Az ellenzék támogató szakszervezeti mozgalmak azonban országos anarchiába torkollnak, és az őrnagy, paradox módon, éppen azoknak esik áldozatul, akikért cselekvésre szánta magát: egy feldühödött (szakszervezeti – vagy éppen provokátor?) csoport agyonveri az ismeretlen fehér embert.

A regény cselekménye nélkülözi a meglepő fordulatokat. Bray-t követjük országjáró útján, köznapi párbeszéddek, apró, sokszor jelentéktelen mozzanatok benyomásait rögzítjük. Mi hát a forrása annak a fokozódó feszültségnek, amely végigvibrál a regényen? Részben az, hogy a függetlenség mámorában élő fővárostól távolodva sokszorozódnak az ellentmondó, zavaros, sőt fenyegető jelek, és ezek megkérdőjelezzik a központi optimizmus jogosságát. A kívülálló, elfogulatlan olvasó pedig egy lépéssel az őrnagy előtt jár: az ő érzékei által szálított információhalmazból már levontuk következtetéseinket, mikor ő még hinni akar a hatalomra került mozgalom egységében, megronthatatlanságában. Intelligenciája és becsületessége kényszeríti Bray-t arra, hogy leszámoljon emlékeivel, „privát” lojalitásával. Mikor elfordul a kirakatpolitikát képviselő–szolgáló Mwetától, és a „balos” Shinzához, az ellenzék régi mozgalmi tapasztalatokkal rendelkező, félreállított vezetőjéhez csatlakozik, tulajdonképpen az ország előtt nyitva

álló két lehetőség, a nacionalista-kapitalista álfüggetlenség es a gazdasági-társadalmi továbblépés között választ. A regény érdekessége, hogy a választás szükségszerűségét nem politikai terminológiával es nem látványos konfrontációkon keresztül ábrázolja, hanem magánemberi szinten: a két lehetőséget képviselő két ember szerepcseréjével. Shinza a regény elején személytelen, csak a neve bukkan fel beszélgetés közben – éppen távolléte az első nyugtalanító jele annak, hogy valami nincs rendben.

Bray tisztán akar látni, ezért keresi meg. Sűrűsödő találkozásain során fogalmazódik meg szavakban is egyre konkrétan a helyzet tarthatatlansága, a cselekvés szükségessége, s a közös gondolatok barátsággá érlelik kettőjük kapcsolatát. A régi barát, Mweta alakja viszont halványodik, háttérbe szorul, a ritkuló baráti beszélgetések is megtelnek dogmatikus kinyilatkoztatásaival, aztán már nem is találkozunk vele, de annál többször pillantjuk meg mosolyát a plakátokon, a tovasuhanó elnöki autóban, halljuk szózatait a rádióban – hogy végül egy tömör újsághírben végképp eltávolodjék tőlünk, mint a világpolitika napi eseményeinek egyik, csupán nevééről ismert, nem túl jelentős alakja.

Magánéletében Bray-nek hasonló választással kell szembenéznie, mint a politikában, s ugyanúgy habozik a múlt lojalitása es a jelen és jövő parancsai között. Felesége, Olivia, Angliában marad, és a jelen távolsága szétöri a múlt kötését: Olivia (Mwetához hasonlóan!) elszemélytelenedik, levelek címzettje és aláírója, testetlen fogalom lesz belőle. Az Afrikában hozzácsapódó fiatal titkárnőt, Rebeccát viszont éppen úgy fogadja be Bray érzelmi-fizikai igénye, ahogyan Shinzát az intelligenciája – csaknem akarata ellenére. A párhuzamnak vannak mechanikus, csinált elemei is, egészen olyan naturalista mozzanatokig, amelyekből megtudjuk, hogy Olivia és Mweta ápoltságához kétség sem férhet, míg Shinza fizikailag néha szinte taszító, Rebecca pedig rendetlen. Egy mélyebb rétegben azonban a párhuzam teljesen magától értetődővé válik, ott, ahol elemei Bray-re es helyzetére jellemzőek: az, hogy konfliktusaiból mindig a jelen valósága kerül ki győztesen; az, hogy az okos, „liberális” Olivianak nem tud gondjairól beszámolni, az afrikai születésű, a helyzetre érzelmileg, ösztönösen reagáló Rebeccának viszont igen. Véletlennek és szükségszerűnek egyaránt felfogható halála végül egyformán kérdőjellel fejezi be magánéletét és társadalmi tevékenységét: a Rebeccáról nem tudó Olivia éppúgy saját halottjának tekintheti, mint Mweta, akinek megbízásából

összeállította az új oktatási rendszer alapját megvető „Bray Report”-ot.

Bray számára a jelentős pillanat a *választás* pillanata, amikor egy *eszmét* vállalva megpróbálja a számára, a kívülálló számára lehetséges cselekvési formát is megtalálni. „Soha sem fogom tudni, hogy amit tesz, megváltás-e vagy tragikus tévedés” – vallja be magának. Az író nő ítélete, rokonszenve ellenére, könyörtelen. Bray helyesen választott, magánemberként tehát megváltotta önmagát. Habozása, döntésének elkésettsége miatt azonban saját pártjának nem tudott jelentős segítséget nyújtani, a másik fél viszont zászlójára írhatja a nevét; döntésének társadalmi súlya ezzel megsemmisül, Bray maga redukálta önmagát a kívülálló értelmetlen szerepére.

A főszereplők megszerkesztett rendje mögött felvillanó számtalan kisebb portréból áll össze a mai Afrika társadalmának képe. Kiterítve fekszik előttünk a lehetséges fehér és fekete magatartások teljes skálája, a régi rend roskatag privilégiumaiba kapaszkodó egykori gyarmatiaktól az új élelmesekig, a fehér kolonialistákat majmoló „csiszolt” feketéktől a törzsi társadalom alig-civilizált képviselőiig – ha az író nő főalakokban a terápia lehetséges módjait próbálgatja, akkor ezt az összképet nevezhetjük a lappangó betegség diagnózisának. De felbukkannak az új Afrika reményekre biztató képviselői is, Gordimer optimizmusát bizonyítva, feketék, fiatalok és energikusak, akik számára az, hogy országuk joggal az övék-e, nem kérdés többé. A gyarmatbirodalmat építő robinzonok világa széthullt – maga az író nő utal Defoe regényére, amikor Bray modelltő ironikusan megfordítva, – Mweta „fehér Péntekjének” nevezeti az őrnagyot.

Nadine Gordimer regényének dicséretére válik, hogy mikor bemutatja a haladó gondolkodású afrikai fehérek helyzetének paradox vonásait, megmenekül a kettős kísértéstől, nem kezeli a kérdést az afrikai fehér fiók körében olykor fellelhető vállveregető modorban, de nem is fest lelkes-idillikus képet a helyzetről, amikor a fejlődő országokat az a veszély fenyegeti, hogy maguk pusztítják el nehezen kivívott függetlenségüket.